

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

**ZHODNOCENÍ VYUŽITELNOSTI
POROVNÁNÍ POJETÍ TEORIE
SPRAVEDLNOSTI J. RAWLSEMA
R. NOZICKAEM V PRAXI SOUČASNÉ
VEŘEJNÉ POLITIKY**

Předmět: VPL 150 Základy veřejné politiky

Vypracovala: Kastsuichenka Maryna, UČO 363997

Datum odevzdání: 1. 12. 2013

Dobrá práce!

Pro druhou práci využijte poznámek zapsaných přímo do Vašeho textu, umístěného ve složce Odpovědníky předmětu VPL 150. Dopracujte úvodní krátkou kapitolu pojednávající obecně o teoriích spravedlnosti a o postavení Nozicka a Rawlse v nich. V kapitole shrnující oba přístupy vložte schéma, které umožní lépe přemýšlet nad podobnostmi a odlišnostmi obou přístupů. Pracujte přitom s více zdroji, na které odkazujte, analytickou část více zpřesněte konkretizací zemí či vlád či politických stran, kde je možné se s principy spravedlnosti dle R nebo N setkat.

Druhou verzi, která bude hodnocena, vložte do odevzdány nejpozději dva týdny před koncem zkouškového období.

Úvod

V této seminární práci bych chtěla provést analýzu teorií politických filozofů a zaměřit se na pojetí Teorie spravedlnosti Johnem Rawlsem a Robertem Nozickem. **O čem teorie spravedlnosti pojednávají a proč je důležité se těmito teoriemi v současnosti zabývat? Koho ovlivňují?**

Jaký je cíl práce a proč se jím zabýváte?

Jak strukturujete následující text a proč?

V rámci analýzy textů „*Anarchy, state, and utopia*“ **jakého autora + (rok vydání)** a „*Teorie spravedlnosti*“ **jakého autora + (rok vydání)** porovnam názory obou autorů, jejich pojetí, o čem daná teorie pojednává, jaké jsou její klíčové principy, v čem jsou názory podobné a v čem se liší, a také k jakým konkrétním tématům je možné tuto teorii použít v praxi.

Zde by měla být obecná kapitola o teoriích spravedlnosti na jednu, dvě strany, která by zahrnovala jednotlivé teorie spravedlnosti a v nich postavení myšlenek RaN.

Teorie spravedlnosti podle R. Nozicka

Hlavní myšlenka a předmět spravedlnosti

Na rozdíl od Rawlse Nozick nepovažuje nespravedlnost za sociální nebo ekonomickou nerovnost mezi lidmi ve společnosti. Nespravedlnost je v pojetí Rogera Nozicka (1974) nadměrné a přílišné zasahování státu do života občanů (jelikož tím se narušují práva lidí), a ukazuje na to, že by měla být dobrovolná solidarita občanů vůči sobě navzájem. Podle Nozicka (1974) je spravedlnost právem vlastnictví, když občan není nucen poskytovat věci, služby apod. jiným osobám, pokud to ale nebylo uvedeno ve smlouvě; ale může svobodně nakládat se vším, co mu patří, pokud ovšem to nenarušuje vlastnická práva jiných lidí.

Nozick se hodně zabývá otázkou majetku, hlavně – přerozdělování majetků, na příkladě čehož i demonstruje teorii spravedlnosti. V nabývání a pozbývání majetku vidí Nozick možné riziko nespravedlnosti skrze utlačování nebo donucování slabších jedinců silnějšími. Jako jedinou spravedlivou instituci Nozick považuje minimální stát (spontánní seskupení společenství, které se svým uspořádáním podobají státu), uvnitř kterého občané mohou mít jistotu ochrany vlastnictví a majetku a také se tam mohou uplatňovat principy demokracie.

Aby tohle zacházení se s majetkem bylo spravedlivé, musí být provedeno spravedlivou cestou za určitých podmínek, jako například jsou ([uved'te odkaz na zdroj níže předkládané informace](#)):

1. Osoba, která získává majetek v souladu s principem spravedlnosti ohledně nabytí (pořízení), má nárok na tomto podílu.
2. Osoba, která získává majetek v souladu s principem spravedlnosti ohledně přenosu, od někoho jiného, který má oprávnění k tomuto podílu, má nárok na tomto podílu.
3. Nikdo nemá nárok na majetek, kromě opakujícího se ustanovení dvou předchozích bodů.

Role spravedlnosti

Nozick (1974) přisuzuje důležitou roli spravedlnosti při rozdělování státem majetku. Stát by měl brát v úvahu majetková práva občanů, nemá zasahovat do soukromí občanů, donucovat je k čemukoliv.

Dále Nozick pojednává o minimálním státu, který neporušuje lidská práva z hlediska vlastnosti a je jedinou spravedlivou formou státu. Minimální stát má monopolii a práva na použití síly a poskytuje pomoc jen občanům, které jsou schopní za to nějakým způsobem zaplatit nebo přispět na to. Celkově, v minimálním státu všechno funguje na dobrovolnictví lidí a je tam možnost uplatňování principů demokracie.

Nozick kritizuje fungování státu a sociální politiky, kvůli tomu, že oni spolu tvoří daňové systémy, které jsou potom použité k tomu, aby majetkové poděly občanů šli do kapsy státu. Kromě toho, Nozick (1974) také zmiňuje, že dokud se stát bude neustále zasahovat do životů občanů, principy spravedlnosti nemohou být uplatněny.

Teorie spravedlnosti podle J. Rawlse

Role spravedlnosti

Jak uvádí Rawls (1995), každá osoba má nedotknutelná práva, založená na spravedlnosti, která jako celek nemůže anulovat ani blahobyt společnosti. Spravedlnost proto nepřipouští, aby se ztráta svobody pro některé osoby dala napravit větším dobrem pro jiné osoby. Spravedlnost nedovoluje, aby oběti několika málo osob byly vyváženy větším množstvím výhod pro více osob. Ve spravedlivé společnosti jsou proto svobody rovnoprávného občanství chápány jako něco pevně daného; práva zajištěna spravedlností nejsou předmětem politického handrkování ani kalkulem společenských zájmů. Jediná věc, jež dovoluje, abychom vyslovili souhlas s mylnou teorií, je neexistence nějaké lepší; nějakou nespravedlnost lze analogicky tolerovat pouze tehdy, je-li nutno se vyvarovat ještě větší nespravedlnosti. Jako první ctnost lidského chování nestrpí pravda a spravedlnost žádné kompromisy.

Dobře uspořádaná společnost – je to společnost, která není pouze zaměřena na to, aby přispívala k blahu svých členů, ale je také účinně regulovaná veřejným pojetím spravedlnosti.

Takovou společnost charakterizuje to, že v ní každý uznává a ví, že ostatní uznávají stejné principy spravedlnosti a také, že základní společenské instituce obecně splňují tyto principy.

Předmět spravedlnosti

Primárním předmětem spravedlnosti je základní struktura společnosti, nebo způsob, jakým významnější společenské instituce rozdělují základní práva a povinnosti a určují rozdělení prospěchu, plynoucího ze společenské kooperace. Významnějšími institucemi jsou politické zařízení a hlavní ekonomické a společenské mechanismy.

Základní struktura podle Rawlse (1995) je primárním předmětem spravedlnosti, protože její účinky jsou tak pronikavé a přítomné od počátku. Intuitivním pojmem je, že tato struktura obsahuje různé sociální pozice a že lidé, kteří se narodili do různých pozic, mají různá očekávání v životě; jsou částečně determinovaná politickým systémem, právě tak, jako ekonomickými a společenskými okolnostmi. Společenské instituce upřednostňují takto některá výchozí místa vůči jiným. Toto jsou zvláště velké nerovnosti. Jsou nejenom pronikavé, ale postihují počáteční životní šance lidí. Není však možné, abychom je ospravedlnili tím, že se odvoláme na zásluhy či zaslouženost. Jsou to právě tyto nerovnosti, jež jsou patrně nevyhnutelné v základní struktuře kterékoliv společnosti, na něž musíme v první řadě uplatnit principy společenské spravedlnosti.

Pojem spravedlnost je tedy Rawlsem definován pomocí principů, které vymezují práva a povinnosti a vhodné rozdělování společenských statků. "koncepte spravedlnosti je interpretací této funkce.

Hlavní myšlenka teorie spravedlnosti. Spravedlnost jako slušnost

Rawlsovým záměrem je předložit koncepci spravedlnosti, která generalizuje a uvádí na vyšší rovinu abstrakce známé teorie společenské smlouvy. Vůdčí myšlenkou je spíše to, že principy spravedlnosti pro základní strukturu společnosti jsou objektem původní dohody. Jsou to principy, které by svobodní a rozumní lidé, jimž jde o prosazování jejich vlastních zájmů, přijali v nějaké počáteční pozici rovnosti jako definice fundamentálních termínů svého společenství. Tyto principy mají usměrňovat všechny další dohody; specifikují typy společenské kooperace, na nichž se lze podílet, a formu vlády, které se mohou ustavit. Tento způsob přístupu k principům spravedlnosti Rawls (1995) nazval teorií spravedlnosti jako slušnosti.

Pojetí spravedlnosti jako slušností odpovídá původnímu stavu rovnosti, stavu přírody v tradiční teorii společenské smlouvy. Ale není to nějaký skutečný historický fakt nebo nějaké primitivní stadium kultury. K podstatným vlastnostem této situaci patří to, že nikdo nezná své místo ve společnosti, své třídní postavení nebo sociální status; nikdo ani nezná své šance při rozdělování přírodních vloh a schopností, ani svou inteligenci, sílu, apod. Principy spravedlnosti jsou zvoleny za závojem nevědomosti. To zaručuje, že nikdo není zvýhodněn nebo znevýhodněn při výběru principů v důsledku přírodních náhod nebo nahodilostí společenských okolností.

Teorie racionálního výběru

Přednost terminologie společenské smlouvy tkví v tom, že nám připomíná myšlenku, podle níž lze principy spravedlnosti pojímat jako principy, které by si vybrali racionální lidé, a že by se tímto způsobem dala koncepce spravedlnosti vyložit a zdůvodnit. Teorie spravedlnosti je nejvýznamnější částí teorie racionálního výběru. Principy spravedlnosti týkají se vztahů mezi více lidmi nebo skupinami.

Principy spravedlnosti

Rawls (1995) ve své knize formuluje dva principy spravedlnosti:

- 1) Každá osoba má mít stejné právo na co nejširší systém základních svobod, které jsou slučitelné s obdobnými svobodami pro jiné lidi.

- 2) Sociální a ekonomické nerovnosti mají být upraveny tak, aby se u obou dalo rozumně očekávat, že budou k prospěchu kohokoliv, a byly spjaty s pozicemi a úřady přístupnými pro všechny.

Rawls (1995) uvádí, že se tyto principy vztahují primárně na základní strukturu společnosti. Mají určit přisuzování práv a povinností a usměrnit rozdělování sociálních a ekonomických statků. Jak naznačuje jejich formulace, předpokládají tyto principy, že lze sociální strukturu rozdělit na dvě ohraničené části. První princip se vztahuje na jednu z nich, a

druhý na zbývající. Rozlišuje se tedy mezi oněmi aspekty společenského systému, které definují a zavádějí sociální a ekonomické nerovnosti. Základními občanskými svobodami jsou politická svoboda (právo volit a být volen do veřejných funkcí) spolu se svobodou slova a shromažďování; svoboda svědomí a myšlení; osobní svoboda spolu s právem na (soukromé) vlastnictví; a ochrana před neodůvodněným zatčením a vězněním, jak je to vymezeno pojmem zákonnosti. V souladu s prvním principem mají tyto svobody platit stejně pro všechny, neboť občané spravedlivé společnosti mají mít stejná základní práva.

Druhý princip se v první aproximaci vztahuje na rozdělování příjmů a bohatství a na strukturu organizací, co do odlišných pravomocí a odpovědností a soustavy příkazů. Rozdělení bohatství a příjmů nepotřebuje být stejnoměrné, ale musí být k prospěchu každého, a všem musejí být přístupné mocenské pozice a vládní úřady. Uplatnění druhého principu tkví v tom, že pozice zůstávají otevřené, a pak za tohoto omezení jsou sociální a ekonomické nerovnosti utvářeny tak, aby byly k prospěchu každého člověka.

Tyto principy mají být uspořádány lexikálně tak, aby první předcházel druhému. Toto uspořádání znamená, že porušení stejných základních práv institucemi podle prvního principu nemůže být ani ospravedlněno, ani kompenzováno větším sociálním a ekonomickým prospěchem (Rawls, 1995).

Srovnání obou pojetí *teorie spravedlnosti dle Nozicka a Rawlse*

Podle Nozick lidé mají svobodu již od začátku **čeho?** a dohoda s jinými lidmi není potřeba. Při tom Rawls to vidí tak, že by se lidé měli dohodnout na společných principech spravedlnosti, dodržovat je, a tím pádem mít svobodu.

Co se týká roli státu, Rawls má názor, že stát je důležitá instituce, která by měla řešit sociální a ekonomické problémy ve prospěch nejchudších. Nozick naopak má názor, že by se stát neměl zasahovat do soukromí občanů a nutit je k čemukoliv. Pomoc lidem s horším sociálním postavením by měla být poskytnuta individuálně a dobrovolně, s dodržováním principu demokracie.

Dále se přístupy obou autorů liší v tom, že se Nozickův dá považovat za liberální, kdyžto Rawlsův za sociálně demokraticky. Ale pro ideálním pro fungování státu by bylo spojení těchto dvou prvků (pojetí). Stát by měl podporovat nejslabší jedince v sociálních a

ekonomických problémech, ale zároveň dát jim možnost, aby sami mohli aspoň zkusit zvládnout situaci, která se naskytla. Stát by neměl úplně zasahovat do soukromí lidí. Kromě toho, by opravdu měla být dobře vyvinutá dobrovolná pomoc a podpora ze strany občanů.

Pokuste se informace uvedené v odstavcích výše také převést do schématu, který by obsahoval klíčové informace o postojích, o oblastech a přístupech ke spravedlnosti Rawlse a Nozicka, kde by např. v levém sloupci byl přístup Nozicka a v pravém sloupci Rawlse či naopak, aby bylo možné systematicky porovnat oba přístupy. Zároveň zvažte, zdali jste v této kapitole o srovnání neopomenula nějaké další názory, oblasti zájmu R a N, případně je do schématu a textu přidejte.

Použití teorie spravedlnosti v praxi

Dá se říct, že určitým způsobem jsou v dnešní době v praxi uplatňovaný oba dva přístupy (jak Rawlsův, tak i Nozickův), které vidí spravedlnost trochu z jiných uhlů pohledu. **kým konkrétně? Jakými politickými představiteli, režimy, médii? Buďte konkrétnější, případně odkažte na relevantní články v novinách/médiích, které Váš výrok potvrzují.**

Jak už bylo zmíněno, Rawls považuje stát za instituci, která by měla řešit sociální a ekonomické problémy jedinců, které se ocitli v nepříznivé životní situaci (nezaměstnanost, invalidita, nemoci, chudoba apod.). Stát by se měl o takové své občany postarat. **Jaké typy sociálního státu či vlád inklinují k Rawlsovu nazírání na spravedlnost a s ním souvisejícímu zacílení politik a distribuci služeb? Jde výhradně o sociálně demokratické státy typu severských zemí jako je Dánsko či Švédsko anebo je možné spatřovat tyto principy i u jiných států či uvnitř států u představitelů sociálně demokratických či konzervativních politických stran?**

Nozick nerozděluje tyto názory, staví se proti tomu a naznačuje, že by neměl stát vyplácet starobní důchody, ale každý z občanů by měl šetřit „na stáří“ během produktivní části života a z toho v důchodu i čerpat. **Ad ibidem**

Podle těchto obou principů v dnešní době fungují vyplacení starobních důchodů v **hodně zemích jakých?** Někdy jenom jeden princip, někde je kombinace nebo možnost výběru

z obou. **Postupujte trošičku systematičtěji v určení, které země asi uplatňují ten který princip spravedlnosti (stačí krátce !)**

Podobná situace se vyskytuje i v otázce pojištění občanů. Někde je pojištění dobrovolné (jako příklad můžu uvést Bělorusko, odkud pocházím), ale v případě zdravotních problémů jde finanční pomoc ze strany státu. Jindy je zas zdravotní pojištění povinné a přebírá úlohu finančního zabezpečení místo státu.

Podle mého názoru, stát by měl zajišťovat určitou pomoc svým občanům, ale zároveň nechávat prostor pro to, aby se občané sami řešili vzniklé náročné životní situací, pomocí například šetření, připojištění, pomoc ze strany blízkých a příbuzných apod.

Použité zdroje

NOZICK, R. *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basil Books, 1974.

RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing a.s. 1995.